

витку в майбутніх педагогів наукового мислення, творчої ініціативності, педагогічної креативності, що є невід’ємними характеристиками особистості педагогічно самоєфективного учителя початкових класів. Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо в дослідженні впливу науково-дослідної роботи студентів педагогічного коледжу на формування ціннісного ставлення майбутніх педагогів до професійної діяльності та педагогічної самоєфективності.

Література

1. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI століття / В.Г. Кремень // Освіта України. – 2002. – 28 грудня.
2. Bandura A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review Psychology*, 52, P. 1–26.

ФОМЕНКО Н.А.

МЕТОДОЛОГІЯ РОЗРОБЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Розвиток світового господарства на сучасному етапі характеризується домінуванням сфери послуг як у структурі національного виробництва більшості країн світу, так і в системі міжнародних економічних відносин. Це свідчить про формування економік нового типу та про перехід до наступного рівня розвитку світового співтовариства – постіндустріального типу суспільства, що характеризується провідними позиціями послуг та інформаційних технологій у системі створення валового національного продукту, зовнішньої торгівлі окремих країн і відповідно міжнародної торгівлі в цілому. Роль туризму в сучасній економіці зростає. При цьому відбувається внутрішня перебудова туризму: на зміну країнам, що раніше відігравали провідну роль у туризмі приходять нові лідери. Туризм як економічний комплекс, розвиток якого значною мірою пояснюється світогосподарськими процесами та відносинами, є водночас найважливішим каталізатором економічного зростання країни, адже виступає каналом перерозподілу валового національного продукту між країнами й не супроводжується вивезенням (імпортом) товарів і послуг. Туризм в Україні на сьогодні робить потужні кроки до активного розвитку. Цілком природним є виникнення інтересу для професійної підготовки фахівців для туристської галузі, підвищення уваги до стандартизації туристської освіти, зорієнтованої на формування професійних компетентностей майбутнього професіонала галузі. Стандартизація туристської освіти в Україні залежить від розвитку й взаємодії всіх сфер суспільства – політичної, економічної, соціально-культурної, духовної. Постійний вплив останніх потребує адекватного реагування освітньої практики [9]. Елементи стандартизації туристської освіти, зазнаючи відповідного зовнішнього впливу, трансформуються. Отож, на сьогодні окреслена проблема актуалізується в декількох контекстах: поперше, у соціокультурному – пов’язана з визначенням стратегії розвитку вітчизняної професійної освіти на основі політичних, соціоекономічних,

культурологічних моделей та проектування на їхній основі змісту професійної підготовки фахівців для конкретної галузі; по-друге, у науковому – присвячена фундаментальному дослідженню з проблеми системного вивчення методології формування змісту галузевої освіти; по-третє, в освітньому – спрямовує практику підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для туризму в напрямі системного оновлення змісту, спрямованого на розвиток та вдосконалення професійних компетентностей фахівців.

У сучасних умовах педагоги-дослідники вивчають методологію як поле (простір) взаєморефлексії, реконструкції існуючих уявлень теоретиків і практиків освіти про освітні феномени. Така ситуація передбачає численні підходи як до розуміння поняття “методологія” [4; 13], так і до побудови методологічних процедур [7; 11]. Отож, визначимо, що в нашому дослідженні під “методологією” розуміємо “систему принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему” [12]. Методологізація – це трансформація будь-якої теорії в метод, перетворення знань про “об’єкт у теорії” в систему принципів отримання, приросту знань (Г. Щедровицький).

У педагогічній науці існують певні теоретичні передумови розв’язання проблеми методології проектування змісту професійної освіти [1; 6; 7; 10; 11]. Сучасна методологія проектування ґрунтується на працях С. Архангельського, В. Безрукової, В. Беспалька, Б. Гершунського, В. Краєвського, В. Ледньова, І. Лернера, М. Скаткіна, І. Якиманської. З початку 90-х рр. ХХ ст. на основі психолого-педагогічних досліджень і розробок формується нова парадигма – “проектування в освіті”. Масштабне соціально-педагогічне проектування здійснюють такі вчені: Ю. Бабанський, С. Батишев, О. Гребенюк, В. Давидов, В. Краєвський, І. Лернер. Методологію стандартизації освіти досліджує (О. Субетто [10]). Ідеї вченого осмислюються в контексті методології управління якістю освіти. Він будує методологію стандартизації на *системології* (системній методології), *системогенетиці* (системогенетична методологія), *теорії проектування систем* (організаційного проектування), *теорії інваріантів*, *теорії стандартології*, *теорії параметризації* (параметричних рядів). О. Субетто вважає, що методологія стандартизації включає: мету; місце стандартизації в управлінні якістю; об’єкти стандартизації; адресність стандартів; відношення, сумісність з іншими блоками законодавчо-нормативної бази та стандартами; тип стандартів і системну організацію стандартів; структуру; загальні принципи стандартизації і процесів її підтримки і поновлення; функції стандартів; механізми реалізації стандартів. Учений сформулював принципи стандартизації як найважливіший компонент методології: загальності управління якістю; організації системи стандартів; наступності; циклічного розвитку стандартів; гнучкості й адаптивності системи стандартів; модульної організації; сумісності стандартів [10].

У науковій літературі досліджено процес відбору змісту з урахуванням типу мислення школяра (О. Векслер, М. Лейтес, В. Маранцман, І. Яки-

манська); розкрито шляхи підвищення якості навчання в умовах трансформації змісту (Т. Браже, І. Зарецька); проаналізовано основи проектування як елемент професійної діяльності педагога (В. Безрукова, В. Беспалько, В. Монахов). Водночас проблема методології проектування змісту галузевої професійної освіти не була об'єктом спеціального вивчення. Незважаючи на продуктивність і значущість проведених досліджень, вони не змогли розв'язати суперечність між необхідністю модернізації системи туристської освіти в умовах сучасних вимог вітчизняного та світового ринку праці в галузі та відсутністю методологічних підходів до проектування змісту туристської освіти як концептуальної основи процесу модернізації.

Означена загальна суперечність включає сукупність часткових суперечностей між:

- динамічними змінами сучасного ринку послуг у туризмі та змістом здобутої в навчальних закладах професійної освіти;
- необхідністю підвищення рівня фундаментальності професійної освіти та недосконалістю професійно-кваліфікаційної структури підготовки персоналу для туризму;
- сучасними вимогами до підвищення міри технологічності, діагностичності навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців та невідповідності діючої документації цим вимогам;
- потребою в реалізації теоретичного й практичного компонентів підготовки фахівців різного ОКР та можливостями навчально-програмної документації;
- потребою в сучасних формах і методах педагогічної інтерпретації вимог соціального замовлення та використанням недостатньо адаптованих форм і методів до сучасного змісту підготовки фахівців для туризму.

Ці суперечності визначають проблему дослідження: які методологічні засади розроблення змісту освіти у сфері туризму, що забезпечують можливості якісного професійного становлення й розвитку особистої, гарантує соціальну захищеність, задовольняє потреби суспільства, держави у кваліфікованих фахівцях для галузі в умовах формування нових вимог ринку туристських послуг в Україні?

Мета статті – обґрунтувати принципи розроблення змісту освіти у сфері туризму.

Результати розроблення змісту туристської освіти втілюються в стандартах галузевої освіти – сукупності норм та положень. Стандартизація може розглядатися як інтегрована сукупність загальних засадних системоутворювальних ідей і принципів, які описують у контурах історико-еволюційного, культурно-історичного підходу до вищої освіти, факторних детермінацій освіти теоретико-методологічні основи відбору та проектування змісту освіти, нормативного терміну навчання, змісту навчання й засобів діагностики якості вищої освіти [2; 5; 8]. Зміст освіти – “обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки,

техніки, технологій, культури та мистецтва” [2, с. 871]. Зміст навчання – “структура, зміст і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття освіти і певної кваліфікації” [2, с. 871]. Нормативний термін навчання – “термін навчання за визначеною формою навчання, необхідний для засвоєння особою змісту навчання” [2, с. 871]. Засоби діагностики якості освіти – “стандартизовані методики, які призначені для кількісного та якісного оцінювання досягнутого особою рівня сформованості знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних та громадянських якостей” [2, с. 871].

В основу розроблення стандартів туристської освіти покладено особистісно орієнтований і компетентнісний підходи, результатом та головною метою яких є формування смислової парадигми особистості майбутнього фахівця для туризму, що може розглядатися як інтегральне особистісне утворення майбутньої особистості, яке забезпечує її здатність до професійного самовизначення, професійної самореалізації в умовах реальних змін у змісті й характері праці в туризмі, впливу сучасного рівня та перспектив соціального, науково-технічного прогресу, розвитку культури, потреб суспільства й держави.

До основних принципів стандартизації професійної освіти, що враховані при розробленні стандартів вищої туристської освіти, належать такі [1, с. 27]:

- *соціальної значущості* або цінності підготовки фахівців для туризму, оскільки ціннісні складові відображають сутність ідеї туристської освіти, її спрямованість на забезпечення атрактивності держави, її соціально-економічного зростання, на задоволення потреб особистості;
- *оптимальної відповідності моделі підготовки фахівця для туризму певному прогностичному еталону*, де враховуються: інтегральне середовище майбутньої діяльності фахівця; необхідні знання, уміння, навички; світоглядні настанови та особистісні якості; творчі здібності;
- *інтегральності*, тобто достатньої та виваженої реалізації всіх складових, що характеризують структуру становлення особистості майбутнього фахівця (освіченість, пріоритетність професійної підготовки, вихованість, розвинутість, творче мислення, психологічна готовність надати послугу гостинності);
- *індивідуалізації практичної професійної підготовки*, що передбачає об’єктивну доступність змісту та обсягу підготовки майбутнього фахівця галузі з урахуванням особистісних детермінант;
- *ступеневості підготовки фахівців для туризму*, що передбачає розробку стандарту туристської освіти для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня, для кожної спеціальності напряму підготовки “Туризм”;
- *наступності змісту навчання та професійної підготовки фахівців для туризму різних освітньо-кваліфікаційних рівнів*;
- *гнучкості*, тобто врахування особливостей підготовки фахівців для галузі, ролі та значення суб’єктів і об’єктів туристської педагогічної системи;

– *перспективності*, що передбачає неперервну адаптацію до стану розвитку науки про туризм, практики організації відпочинку та дозвілля, а відтак, визначає динаміку формування змісту навчальних дисциплін, необхідні складові знань, умінь і навичок майбутніх фахівців галузі, їхні особистісні якості та здібності;

– *технологічності* – документально-нормативної реалізації організаційно-планової та матеріально-технічної складових підготовки фахівців для туризму;

– *діагностичні* – забезпечення об'єктивної оцінки рівня якості освіти та ефективності педагогічного процесу.

Обґрунтовані принципи стандартизації професійної освіти уточнювалися шляхом розроблення загальних та спеціальних принципів стандартизації туристської освіти. До загальних принципів стандартизації туристської освіти належать:

– *науковості та прикладної спрямованості*. Зміст науки про туризм повинен розкривати гносеологічне значення туризму. Основна наукова проблема полягає в тому, щоб застосовувати різні за своєю природою моделі туризму: філософські, соціологічні, економічні, психологічні, педагогічні. Різні також і способи побудови та дослідження цих моделей. В економічних моделях провідну роль відіграють кількісні моделі як результат кількісного вираження реальних процесів. У соціогуманітарних моделях переважають структурні моделі, побудова й дослідження яких потребує залучення новітніх розвідок з різних галузей наук. Крім того, вивчення професійно значущих знань потребує від особистості усвідомлення, що процес їх застосування до розв'язання будь-яких прикладних професійних завдань розподіляється на такі етапи: 1) формалізація (перехід від ситуації, описаної в практиці, до формальної професійної моделі цієї ситуації й від неї до чітко сформульованого професійного завдання); 2) розв'язання професійного завдання в межах існуючих моделей; 3) інтерпретація одержаного розв'язання завдання та застосування на практиці. Прикладний аспект туристської освіти передбачає не лише правильне розкриття змісту туристських понять, а й визначення конкретних ситуацій; явищ, для опису яких поняття використовуються. Ці особливості необхідно враховувати при відборі та структуруванні змісту туристської освіти;

– *пріоритету розвивальної функції*. Зміст навчального матеріалу має забезпечувати не екстенсивне, а інтенсивне навчання й самонавчання студентів, перенесення акцентів зі збільшення обсягу інформації на вироблення вмінь використовувати цю інформацію для досягнення професійних цілей. Реалізація цього принципу забезпечує не лише засвоєння готових знань, а й способів такого засвоєння та способів професійних розв'язків. Створюючи педагогічні ситуації, що стимулюють самостійні відкриття студентами професійних фактів, моделюються прикладні ситуації. Розвивальну функцію навчання реалізує також персоніфікований виклад матеріалу, тобто подання фактів з погляду їх історичного становлення й розвитку;

– *модульний принцип відбору змісту*. Програма, що відображає стандартизовані вимоги до професійної підготовки, містить набір тем (модулів), з яких викладач будує курс. Серед них є: обов'язкові для вивчення, теми додаткової частини програми, з яких викладач відбирає матеріал для вивчення. Відповідно до цього в стандартах туристської освіти класифікується інваріантна та варіативна частини. Варіативна частина містить логічно завершені порції матеріалу, які доповнюють інваріантну частину.

Зазначені принципи – *загальнопедагогічні*, вони відіграють у туристській освіті провідну роль, дають змогу використовувати різноманітну палітру методів для ефективного розкриття змісту туристської освіти, зафіксованого в стандартах.

До групи *специфічних* принципів формування стандартів туристської освіти належать вихідні положення, що генерують зміст туристської освіти з позицій екзогенних і ендогенних функції туристської діяльності. Специфічними принципами є:

– *аксіологічний*, що дає змогу усвідомити основне завдання туристської діяльності як проблему забезпечення доступності до цінностей, культурних і природних здобутків;

– *рекреаційний*, що розкриває специфічний погляд на людину як на предмет рекреації, з погляду впливу процесу відновлення й розвитку життєвих (фізичних, психічних, емоційних, інтелектуальних) сил людини;

– *феноменологічний*, який зумовлює розкриття змісту в контексті історії наукових поглядів на туризм, а також трансцендентного та суспільного усвідомлення зміни його функцій і ролей;

– *галузево-економічний*, що характеризує програму економічної підготовки спеціалістів туризму в аспекті вивчення туризму як галузі економіки;

– *діяльнісно-економічний*, що визначає програму економічної підготовки спеціалістів туризму з погляду вивчення туризму як виду соціо-економічної діяльності.

При формуванні стандартів освіти у сфері туризму слід враховувати:

– зміну сучасної парадигми освіти, основою якої стає гуманістична концепція людського розвитку, що вимагає розв'язання специфічних завдань стандартизації професійної освіти;

– педагогічно адаптований соціокультурний досвід, досвід професійної діяльності, що представлений загальнолюдськими знаннями про природу, суспільство, техніку, мислення і способами діяльності людини; спеціальними знаннями в галузі туризму; досвідом використання відомих загальнолюдських способів діяльності та способів виконання професійних дій; досвідом творчої наукової діяльності; досвідом ціннісного ставлення до об'єктів і засобів діяльності людини;

– закономірності, що визначають об'єктивні зв'язки та відношення між складовими (взаємозв'язок професійного та особистісного досвіду; ступеневість підготовки; теоретичний і практичний характер навчання; ро-

звиток і формування творчих якостей фахівця; індивідуальний розвиток особистості; самовдосконалення особистості в освітньому процесі);

– загальні (науковості та прикладної спрямованості; пріоритету розвивальної функції; наступності; модульності; інтеграції) та специфічні (аксіологічний; рекреаційний; феноменологічний; галузево-економічний; діяльнісно-економічний) принципи.

Висновки. Основні положення методологічного підходу, на якому ґрунтується проектування змісту освіти спеціалістів туристської індустрії, полягають у такому:

– зміст освіти містить особистісно орієнтований, професійний, культурологічний компоненти, що достатньо впливають на всебічний розвиток особистості та ефективність професійної діяльності;

– механізми функціонування складових змісту освіти – інтеграція й симетрія. Запропоновані складові повинні однаково впливати на підготовку спеціалістів, адже в професійній діяльності вони взаємопов'язані. Професійні, культуротворчі й особистісні якості спеціаліста туристської індустрії визначають його спроможність працювати, виконувати культурологічну функцію і, відповідно, повинні інтегровано й симетрично поєднуватися. Це можна реалізувати, якщо навчальні курси об'єднати в блоки та інтегровані курси. При цьому в кожен структурну одиницю необхідно включити вимоги до обсягу знань, умінь, навичок; творчих здібностей; соціальних здібностей особистості, що орієнтують її на здійснення конкретної професійної функції;

– прогностичність спроектованого змісту освіти – врахування не тільки сучасних, а й майбутніх потреб суспільства, включати нові можливі перспективні вимоги до підготовки спеціаліста туристської індустрії;

– при проектуванні змісту туристської освіти важливим є питання про її структуру, яка повинна бути гнучкою, з варіативними відкритими елементами, що вільно вибираються, тобто зміст повинен мати динамічну систему. Забезпечити останнє можна за умови надання змісту кількох рівнів. Це забезпечить можливість постійно оновлювати зміст залежно від змін у суспільстві, науці, освіті, відбирати ефективні технології навчання;

– діагностичність спроектованого змісту як можливість оцінити його на всіх етапах її реалізації.

Література

1. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика / С.У. Гончаренко, Н.Г. Ничкало, В.Л. Петренко та ін. ; АПН України ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти ; Технолог. ун-т Поділля ; Н.Г. Ничкало (ред.). – Хмельницький : ТУП, 2002. – 334 с.

2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

3. Моделирование деятельности специалиста на основе комплексного подхода / под ред. Е.Э. Смирновой. – Ленинград : Изд-во Ленинград. ун-та, 1984. – 176 с.

4. Новиков А.М. Предмет и структура методологии [Электронный ресурс] / А.М. Новиков, Д.А. Новиков. – Режим доступа: <http://methodolog.ru/method.htm>.

5. Педагогический энциклопедический словарь / ред. Б.М. Бим-Бад ; ред. кол.: М.М. Безруких, В. Болотов, Л.С. Глебова и др. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.

6. Петренко В.Л. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи стандартів вищої освіти / В.Л. Новиков, Д.А. Новиков // Вища освіта: інформаційний вісник. – 2003. – № 10. – 82 с.
7. Писаренко В.И. Проектирование содержания профессионального образования техников швейного производства на основе интегративного подхода : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.08 / В.И. Писаренко. – Тольятти, 2004. – 188 с.
8. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике / В.М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
9. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>. – Заголовок з екрана.
10. Субетто А.И. Введение в нормологию и стандартологию образования. – СПб.; М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, КГУ им. Н.А. Некрасова, Крестьянский государственный университет им. Кирилла и Мефодия, 2001. – 182 с.
11. Филонов Г.Н. О методологии проектирования образовательных стандартов [Электронный ресурс] / Г.Н. Филонов. – Режим доступа: <http://dlib.eastview.com/browse/doc/20913487>.
12. Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1983.
13. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки / Э.Г. Юдин. – М.: Наука, 1979.

ФУНТИКОВА О.О.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РОЗВИТКУ Й НАВЧАННЯ ДИТИНИ

Актуальним теоретичним питанням є взаємозв'язок розвитку й навчання дитини, про що свідчать теорії рекапітуляції, біхевіоризму, оперантної зумовленості поведінки дитини, соціального навчання дитини та їх еволюція. Розкриття та обґрунтування основних внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на розвиток дитини, а також на результативність навчання дошкільника дає змогу педагогам організувати цей процес у дошкільному навчальному закладі відповідно до природних, дидактичних, соціальних закономірностей.

На сьогодні науковцями розглянуто та проаналізовано зміст і обсяг знань дошкільників у контексті їх пізнавальної активності та здібностей (А.М. Богуш, Л.А. Венгер, С.О. Ладивір, Г.О. Люблінська, О.П. Усова, Є.Й. Щербакова); досліджено співвідношення біологічного й соціального в розвитку дитини (А. Валлон, Н.Ф. Тализіна); експериментально вивчено види та форми навчання дошкільників (Г.О. Люблінська), способи навчання (О.В. Запорожець), умови навчання (Л.С. Виготський), психологічні основи навчання та розвитку особистості (Г.С. Костюк), учіння й розумового розвитку суб'єкта (Н.О. Менчинська), засвоєння знань і розумової дії суб'єктом (Н.Ф. Тализіна); теоретично обґрунтовано соціальні, генетичні, навчальні, виховні фактори розвитку дитини (Дж. Аронфрід, А. Бандура, Г. Бейлін, Р. Белл, Дж. Брунер, К. Бюллер, І. Вульвілл, Дж. Доллард, Д. Елкінд, М. Лорандо, Є. Маккобі, Н. Міллер, В. Мішель, Г. Петтеосон, А. Пінар, Дж. Роггер, Р. Сірс, Б. Скіннер, Е. Торндайк, Б. Уайт, Дж. Уайтинг, Р. Уолтерс, Дж. Уотсон, Дж. Флейвелл, В. Хартуп, А. Ярроу та ін.).